

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ

ΘΕΣΜΟΣ  
ΚΑΙ  
ΧΑΡΙΣΜΑ

I. M. ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ  
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

|   |     |
|---|-----|
| ΠΡΟΛΟΓΟΣ  | 11  |
| ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ  | 15  |
| 1. Οι έννοιες τοῦ θεσμοῦ καὶ τοῦ χαρίσματος                                       | 19  |
| 2. Συμβατικὴ καὶ χαρισματικὴ ζωὴ  | 35  |
| 3. Τὸ πνεῦμα καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ μοναχισμοῦ  | 53  |
| 4. Θεσμικὴ καὶ χαρισματικὴ κοινωνία κατὰ τὸν<br>ἄγιο Νικόλαο Καβάσιλα             | 67  |
| 5. Παρθενία, γάμος καὶ οἰκογένεια   | 85  |
| 6. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ<br>κοινωνικὰ προβλήματα                        | 121 |
| 7. Ἡ φυσιολογία τῆς ἡθικῆς ζωῆς<br>κατὰ τὸν ἄγιο Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη           | 144 |
| 8. Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐχθροὺς κατὰ τὸν<br>ἄγιο Σιλουανὸν τὸν Ἀθωνίτη               | 159 |
| 9. Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς καὶ γέροντας<br>Σωφρόνιος                              | 183 |
| 10. Ἡ πραγμάτωση τῆς ὑποστατικῆς ἀρχῆς<br>στὸν ἀνθρωπὸν κατὰ τὸν γέροντα Σωφρόνιο | 203 |
| 11. Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ   | 219 |
| 12. Χριστὸς ἔνος σταυροῦ (ΧΞΓ')   |     |
| ἢ σημεῖα τῶν καιρῶν   | 235 |
| 13. Ἡ εἰρήνη καὶ ὁ πόλεμος  | 257 |
| 14. Θεολογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ γνωσιολογία  | 281 |
| ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ   | 303 |

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολλοὶ δύμιλοῦν σήμερα γιὰ κρίση θεσμῶν. Ποῦ  
ζηγκεῖται δύμως αὐτὴ ἡ κρίση, στοὺς θεσμοὺς ἢ στὰ  
θεσμικὰ πρόσωπα ποὺ δὲν εἶναι χαρισματικά; Ή  
οἴκογένεια, ὁ μοναχισμός, ἡ Ἐκκλησία, ἡ πατρίδα,  
τὸ κράτος ὡς θεσμοὶ ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν. Τί εἶναι  
αὐτὸ ποὺ διαφοροποίησε τὴν ἀντίληψη τῶν συγχρό-  
νων ἀνθρώπων γι' αὐτοὺς τοὺς θεσμούς, ὥστε νὰ  
τοὺς ἀμφισβητοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀρνοῦνται;

Ἄπὸ τὴν μία πλευρὰ ἡ ἀριθμοποίηση τῶν ἀνθρώ-  
πων καὶ ἡ μηχανοποίηση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ  
τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ παραθεώρηση τῆς ἀρετῆς ἀπὸ  
ὅσους διοικοῦν παραλύει, διαλύει τοὺς θεσμούς.  
Διότι σεβόμαστε τοὺς θεσμοὺς μὲ τὴν ἐνάρετη συ-  
μπεριφορὰ αὐτῶν ποὺ τοὺς ἐκπροσωποῦν· διαφο-  
ρετικὰ οἱ θεσμοὶ γίνονται ἀκαρποὶ καὶ ἀπάνθρωποι.

Ἡ δομὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τῆς Πολιτείας  
στηρίζεται στοὺς θεσμούς. Χωρὶς αὐτοὺς δὲν θὰ  
ὑπῆρχε διοίκηση καὶ εὔρυθμη λειτουργία στὴν κοι-  
νωνία μας. Ὁ θεανθρώπινος ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλη-  
σίας ὑπάρχει ὡς θεσμὸς ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ὡς  
χαρισματικὴ κατάσταση. Οἱ πιστοὶ ποὺ συγκροτοῦν  
τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καλοῦνται γιὰ νὰ ἀποκτή-  
σουν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἅγιου Πνεύματος καὶ δρι-  
σμένοι τὰ ἐνεργοποιοῦν. Τὸ χάρισμα εἶναι Χάρις  
Θεοῦ, εἶναι ἀκτιστὴ θεία ἐνέργεια.

Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο συγκροτεῖ τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸν δὲν ἀρκεῖται στὴν δομήν της, ἀλλὰ ἔκτείνεται καὶ στὴν καταξίωσή της ὡς χαρισματικοῦ θεσμοῦ. Τὸ χάρισμα καταξάωνει τὸν θεσμόν. Άλλὰ καὶ αὐτὸν προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ θεσμοῦ καὶ τὴν ἐνεργοποίησή του ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον. Ὁποιος βαπτίζεται πάιρνει ἐν δυνάμει τὰ χαρίσματα τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Μὲ τὴν σωστὴν ἐνταξήν του στὴν Ἐκκλησίαν καὶ μὲ τὸν προσωπικό του ἀγώνα τὰ ἀναζωπυρώνει (βλ. Β' Τμ. 1,6).

Ἡ ἀναζωπύρωση τοῦ χαρίσματος εἶναι πολὺ σημαντική, γιατὶ φανερώνει ἀν δυτῶς ὑπάρχει ιδιαίτερη προσωπικὴ σχέση ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ. Η σχέση αὐτὴ δὲν εἶναι ἰδεατή, ἡθικοτική ἢ νοησιαρχική· εἶναι ὄντολογική καὶ στηρίζεται στὴν ἐλεύθερη αὐτοπροσφορᾷ τοῦ ἀνθρώπου. Ο χαρισματοῦχος, αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ ἔχει τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἀμεση κοινωνία μὲ τὸν Θεόν, ἐνῷ ὁ ἐμπαθής εἶναι ἀμέτοχος τῆς θείας ζωῆς. Καὶ χαρισματοῦχος γίνεται μόνο αὐτὸς ποὺ ὑπακούει καὶ τηρεῖ τοὺς θεσμούς.

Ἡ Πατερικὴ Παράδοση διαφυλάσσει τὴν ἀρμονικὴν συνύπαρξην καὶ συλλειτουργίαν θεσμοῦ καὶ χαρίσματος. Σὲ περιπτώσεις ποὺ ὑπερτονίζεται ὁ θεσμὸς καὶ δὲν βιώνεται τὸ χάρισμα, δόδηγούμαστε στὸν ἄκρον ξηλωτισμό, τὸν φονταμενταλισμό. Αντίθετα ἔκει, ὅπου παρατηρεῖται ὑποσκελισμὸς τοῦ θεσμοῦ καὶ ἀπολυτοποίηση τοῦ χαρίσματος, ἔχουμε πλάνη ἐκ δεξῶν, ποὺ ὑποκρύπτει βέβαιαν ὑπερηφάνεια. Τὸ χάρισμα αὐτὸν εἶναι φεύγικο, κίβδηλο. Τὸ

ἀληθινὸν χάρισμα ὑπάρχει μόνο μέσα στὸν θεσμό. Ο ταπεινὸς χαρισματοῦχος σέβεται τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας. Ο ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης χαιρόταν νὰ παίρνει εὐχὴν ἀπὸ ἀρχιερεῖς καὶ ἵερεῖς, ἐνῶ τιμοῦσε ἰδιαίτερα τοὺς πνευματικοὺς ἔξομολόγους.

Σεβόμαστε τὸ θεσμικὸ ὄργανο καὶ ὑπακούομε σὲ αὐτὸ ἄσχετα μὲ τὸ πρόσωπο. Τὸ θεσμικὸ πρόσωπο μπορεῖ νὰ εἴναι ἀμαρτωλό, νὰ μὴν ἔχει συνέπεια στὴν ζωὴ του. Αὐτὸ δὲν μᾶς ἐπηρεάζει. Μέσω τοῦ θεσμοῦ μιλᾶ ὁ Θεός, δσο ἀμαρτωλὸς καὶ ἀσυνεπῆς μπορεῖ νὰ εἴναι ὁ φορέας του. Ο Καϊάφας, «ὅ ἀρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου» προφήτευσε «ὅτι συμφέρει ἔνα ἀνθρωπὸν ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ» (Ιω. 18,14).

Ο Χριστὸς ἔχει ταυτίσει τὸν ἑαυτό Του μὲ τὰ θεσμικὰ ὄργανα. «Ο ἀκούων ὑμῶν Ἐμοῦ ἀκούει καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς Ἐμὲ ἀθετεῖ» (Λουκ. 10,16). Αὐτὸ φαίνεται ἰδιαίτερα στὸν μοναχισμό, στὴν σχέση Γέροντος καὶ ὑποτακτικοῦ. Άλλὰ ἀκόμη καὶ οἱ κοσμικὲς ἔξουσίες εἴναι θεόσδοτοι θεσμοί, ποὺ ὀφείλουμε νὰ τοὺς τιμοῦμε καὶ νὰ τοὺς ὑπακούομε. «Πᾶσα ψυχὴ ἔξουσίας ὑπερεχούσας ὑποτασσέσθω· οὐ γάρ ἐστιν ἔξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ, αἱ δὲ οὖσαι ἔξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν» (Ρωμ. 13,1).

Ο θεσμὸς δομεῖται ἔξωτερικὰ μὲ ἀνθρώπινῃ ἐνέργειᾳ καὶ θέληση. Τὸ χάρισμα εἴναι ἔσωτερικὴ κατάσταση, ἀπόρροια θείας ἐνέργειας, ποὺ ὑποσταστιάζεται στὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο. Η συλλειτουργία

θεσμοῦ καὶ χαρίσματος γίνεται μὲ τὴν συνεργασία ἀνθρωπίνης καὶ θείας θελήσεως. Ὁ θεσμὸς εἶναι τὸ ποτῆρι καὶ τὸ χάρισμα τὸ νερὸ μέσα στὸ ποτῆρι. Ὁ θεσμὸς εἶναι τὸ περίβλημα καὶ τὸ χάρισμα τὸ περιεχόμενό του. Ὁ θεσμὸς εἶναι τὰ φύλλα καὶ τὸ χάρισμα ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου. Ὁ θεσμὸς εἶναι ὁ τύπος καὶ τὸ χάρισμα ἡ οὐσία.

Ο θεσμὸς καὶ τὸ χάρισμα καταξιώνονται ἀπὸ τὸ πρόσωπο. Ἡ πρωτεύουσα ἀξία βρίσκεται στὸ πρόσωπο. Ἀν αὐτὸ δὲν ζεῖ ἐνσυνείδητα καὶ μὲ ἐπίγνωση τὸν θεσμικό του ρόλο, τότε χάνεται ἡ ἀξία τοῦ θεσμοῦ καὶ δημιουργεῖται θεσμικὴ κρίση, ὅπως αὐτὴ ποὺ ζοῦμε σήμερα. Πόση ἀνάγκη ἔχει ἡ ἐποχή μας ἀπὸ χαρισματοῦχα πρόσωπα στοὺς θεσμούς της!

Μὲ πολλὴ χαρὰ προβαίνουμε στὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ Γεωργίου Μαντζαρίδη «Θεσμὸς καὶ χάρισμα». Ἐκφράζουμε τὶς θερμὲς εὐχαριστίες μας στὸν σεβαστὸ καὶ ἀγαπητό μας καθηγητή, ποὺ προσφυῶς καὶ μὲ θεολογικὴ ἀκρίβεια προσεγγίζει στὸ βιβλίο του αὐτὸ τὸ θέμα θεσμὸς καὶ χάρισμα, ἐνα θέμα ἰδαίτερα λεπτὸ καὶ σημαντικό, ποὺ ἀπετεται τῆς βιωματικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Ο Καθηγούμενος τῆς Ιερᾶς καὶ Σεβασμίας  
Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου

## 2. ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ κυριαρχία τοῦ θανάτου μέσα στὸν κόσμο φαλ-κιδεύει τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ἡ ζωὴ προμνηστεύεται τὸν θάνατο, ὅταν δὲ θάνατος ἔχει παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν τελευταία λέξην, τότε ἡ ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἔργα του, στεροῦνται νοήματος καὶ σκοποῦ. Κάθε ἀνθρώπινη ἐνέργεια καὶ δημιουργία ἀφανίζεται καὶ βυθίζεται στὴν λήθη. Ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη, δὲ πολιτισμός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος, καταστρέφονται.

Οὐ θάνατος δὲν παρουσιάζεται μόνο στὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὴν συνοδεύει καὶ σὲ διάρκειά της μὲ τὴν μορφὴν τῆς φθορᾶς, ποὺ εἶναι ἐνας μακρόσυρτος θάνατος συνυφαίνεται μαζί της καὶ σφραγίζει ὅλες τὶς φάσεις της. Ἡ φθορὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐγκαινιάζεται μὲ τὴν γένεσή του. Καὶ δὲ ἀφανισμὸς τῶν ἔργων του ἀρχίζει μὲ τὴν δημιουργία τους.

Οὐ κτιστὸς ἀνθρωπος μὲ τὶς κτιστὲς ἐνέργειές του δημιουργεῖ κτιστὰ πράγματα. Καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὅλων αὐτῶν εἶναι ὅτι ἔχουν ἀρχὴν καὶ τέλος. Οὐ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει ζωὴν χωρὶς ἀρχὴν καὶ τέλος, οὔτε δημιουργεῖ ἔργα ἀκατάλυτα. Ἡ ζωὴ ποὺ γνωρίζει καὶ ζεῖ ἔχει πάντοτε κάποιο τέλος. Καὶ τὰ πράγματα ποὺ βλέπει καὶ δημιουργεῖ διδηγοῦνται ἀργά ἢ γρήγορα στὴν καταστροφή. Όλα τὰ ἔργα

του βρίσκονται ἐντεῦθεν τῶν δρίων τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Καὶ αὐτὸς θεωρεῖται φυσικὸς καὶ λογικός, ἐφόσον καὶ ὁ ἴδιος δὲν γνωρίζει καταστάσεις πέρα απὸ τὰ δρια αὐτά.

Παραταῦτα ὑπάρχει πάντοτε στὸν ἄνθρωπο ὁ πόθος τῆς ὑπερβάσεως τῶν δρίων τοῦ θανάτου. Καὶ ὁ πόθος του αὐτὸς ἀποτελεῖ ὄντολογικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴν μιᾶς τέτοιας ὑπερβατικῆς πραγματικότητας. Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει τὸν πόθο αὐτόν, ἀν δὲν ὑπῆρχε κάτι ποὺ τὸν συνδέει μὲ αὐτὴν τὴν πραγματικότητα; Μιὰ τέτοια ὅμως πραγματικότητα δὲν εἶναι προσιτὴ στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ προσιδιάζει στὸν ἀκτιστὸ Θεό. Γι' αὐτὸς ἡ ἀναζήτησή της ἔχει θρησκευτικὴ διάσταση. Καὶ ἡ προσέγγισή της δὲν γίνεται δυνατή παρὰ μόνο μὲ τὴν προσέγγιση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ.

Ο ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνο κοινωνικὸς ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὸς ὅν. Καὶ ἡ θρησκευτικότητα εἶναι ἡ κατακόρυφη κοινωνικότητά του. Ταυτόχρονα ὅμως δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ προσεγγίσει τὸν ἀκτιστὸ Θεό καὶ τὴν ἀκτιστὴ ζωή. Ως κτιστὸς ποὺ εἶναι, ἀδυνατεῖ νὰ γνωρίσει κάτι ποὺ ὑπερβαίνει τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Ἡ κοινωνία τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸ ἀκτιστὸ δὲν εἶναι συμβατή. Τὸ κτιστὸ καὶ φθαρτὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἰσδύσει στὸ ἀκτιστὸ καὶ ἀφθαρτὸ. Μόνο τὸ ἀκτιστὸ μπορεῖ νὰ εἰσχωρήσει στὸ φθαρτὸ καὶ κτιστό.

Τὸ ἀκτιστὸ γνωρίζεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μόνο ὅταν ἀποκαλύπτεται σὲ αὐτόν. Καὶ ἡ ἀφθαρσία γίνεται μεθεκτή, μόνο ὅταν εἰσέρχεται στὸν κόσμο καὶ τὴν ἴστορία. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ὅμως ἡ γνώ-

ση και νὰ καταστεῖ δύνατη ἡ μετοχὴ τοῦ ἀκτίστου, χρειάζεται νὰ νικηθεῖ ἡ φθορὰ και ὁ θάνατος. Αὐτὸ πραγματοποίησε ὁ Χριστὸς μὲ τὴν ἐνανθρώπηση, τὸν θάνατο και τὴν ἀνάστασή του. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη οὐσιαστικὴ ἀποκάλυψη μέσα στὴν ιστορία. Εἶναι ἡ ἀποκάλυψη ποὺ σπάζει τὸ ἀδιαπέραστο φράγμα τῆς κτιστότητας και τοῦ θανάτου, και εἰσάγει στὴν ἀκτίστη και ἄφθαρτη ζωή. Κάθε ἄλλη ἀποκάλυψη εἶναι συμβατική.

Ἡ ἀποκάλυψη ποὺ ἔφερε ὁ Χριστὸς στὸν κόσμο δὲν ἔγκειται στὴν ὑψηλὴ διδασκαλία ἢ στὴν ἀναμάρτητη ζωή του. Δὲν ἔγκειται ἀκόμα στὴν ἀπεριόριστη ἀγάπη ἢ στὰ ἀνήκουστα θαύματά του. Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ ἔγκειται στὴν ἵδια τὴν παρουσία του ως Θεανθρώπου μέσα στὸν κόσμο. Ἔγκειται στὴν φανέρωση τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ και στὴν ὑποστατικὴ ἔνωσή του μὲ τὴν κτιστὴ ἀνθρώπινη φύση, ποὺ ἔχει ως συνέπεια τὴν κατανίκηση τοῦ θανάτου και τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου<sup>1</sup>.

Άλλα και πάλι ὁ ἀνθρωπος, ἐφόσον ἔξακολουθεῖ νὰ ζεῖ μέσα στὸν φθαρτὸ κόσμο, δὲν μπορεῖ νὰ οἰκειωθεῖ τὴν ἀποκάλυψη αὐτή, χωρὶς νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες τῆς φθορᾶς και τοῦ θανάτου. Δὲν μπορεῖ νὰ τὴν οἰκειωθεῖ, χωρὶς νὰ γνωρίσει τὴν ὀδύνη τῆς διαρρήξεως τῶν περιοριστικῶν του φραγμῶν. Ἡ

1. Βλ. π.χ. Μ. Ἀθανασίου, *Περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου* 54,3, PG 25,1928. Μ. Βασιλείου, *Περὶ Ἅγιου Πνεύματος* 15,35, PG 32,128CD.

βίωση τοῦ ἥθους τοῦ ἀκτίστου μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ κτιστοῦ συνδέεται μὲ τὶς πικρὲς ἐμπειρίες τοῦ πόνου καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ. Αὐτὲς δῆμως προβληματίζουν ἔντονα τὸν πιστό. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἔρωτημα ποὺ ἀπευθύνει πρὸς τὸν Χριστὸν ὁ ἄγιος Γρηγόριος Θεολόγος: «Εἰ μηδέν εἴμι, Χριστέ μου, τίς ἡ πλάσις; Εἰ τίμιός σοι, πῶς τόσοις ἐλαύνομαι»<sup>2</sup>;

“Οταν δὲ ἀνθρωπος συλλογίζεται τὴν ζωή του καὶ σκέπτεται τὸ μέλλον του, διαπιστώνει δτι βρίσκεται μπροστὰ σὲ κλειστὸ δρίζοντα. Καὶ κλειστὸς δρίζοντας σημαίνει φαλκιδευμένη ἐλευθερία, στέρηση ἀληθινῆς ἐλπίδας, ἀπουσία προοπτικῆς καὶ νοήματος ζωῆς. Καὶ δταν δόλα αὐτὰ συνυφαίνονται μὲ πόνους καὶ συμφορές, τότε ἡ ζωὴ γίνεται βασανιστικὴ ἡ καὶ ἀνυπόφορη. Τὸ νόημα τῆς ζωῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βρεθεῖ στὸ ἐπίπεδο τῆς καθημερινότητας μπροστὰ στὸν κλειστὸ δρίζοντά της. Μπορεῖ δῆμως νὰ φανερωθεῖ καὶ στὸ ἐπίπεδο αὐτό, δταν ἀνοίξει δ κλειστὸς δρίζοντας. Καὶ αὐτὸ γίνεται στὴν Ἐκκλησίᾳ, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν φύση της θεανθρώπινη κοινωνία. Αὕτη σπάζει τὸν κλειστὸ δρίζοντα καὶ εἰσάγει τὸ κατακόρυφο ἀνοιγμα.

Ο Χριστὸς καλεῖ τὸν ἀνθρωπο σὲ μιὰ παράδοξη καὶ ὑπεράνθρωπη ζωὴ. Τὸν καλεῖ νὰ ζήσει τὴν μεταθανάτια ζωὴ πρὸν ἀπὸ τὸν βιολογικὸ θάνατο του. Τὸν καλεῖ νὰ γευθεῖ τὴν ἀκτιστη καὶ ἀφθαρτη ζωὴ, ἐνῷ παραμένει κτιστὸς καὶ φθαρτός. Καὶ τὸν καλεῖ νὰ

2. Γρηγορίου Θεολόγου, *Ἐπη ἴστορικά, περὶ ἑαυτοῦ 31, PG 37, 1300.*

ζήσει τὴν ζωὴν αὐτὴν μέσα στὰ δρια τοῦ κόσμου ποὺ διέπεται ἀπὸ τὸν νόμο τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἐτοι καλεῖται αὐτὸς νὰ γνωρίσει τὴν ζωὴν μέσα ἀπὸ τὸν θάνατον νὰ βρεῖ τὴν σωτηρία μέσα ἀπὸ τὴν καταστροφή: «‘Ος γὰρ ἀν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σώσαι, ἀπολέσει αὐτήν· δις δ’ ἀν ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐάγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν»<sup>3</sup>. Πῶς μπορεῖ ἡ ἀπώλεια νὰ εἰναι κέρδος; Πῶς μπορεῖ ἡ καταστροφή νὰ εἰναι σωτηρία;

Ἡ κλήση αὐτὴ εἶναι ἀσύλληπτη, γιατὶ ὑπερβαίνει τὶς ἀνθρώπινες δυνάμεις. Κανεὶς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ πραγματοποιήσει μὲ τὶς δυνάμεις του τὴν κλήση αὐτή. Τὸ περισσότερο ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει ὁ ἀνθρώπος, εἶναι νὰ χρησιμοποιήσει δλες τὶς δυνάμεις καὶ νὰ ἐνεργοποιήσει δλες τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει, γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν κλήση του. Αὐτὸ ἄλλωστε παραγγέλλει ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή: «Ἄγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου»<sup>4</sup>.

Αὐτὸ ποὺ ὀφείλει λοιπὸν νὰ κάνει ὁ ἀνθρώπος, εἶναι νὰ ἀγαπήσει τὸν Θεό μὲ δλόκληρο τὸ εἶναι του· μὲ δλη τὴν καρδιά του, μὲ δλη τὴν ψυχή του, μὲ δλον τὸν νοῦ καὶ μὲ δλη τὴν δύναμή του. Μὲ τὴν τήρηση τῆς ἐντολῆς αὐτῆς δὲν εἰσέρχεται βέβαια στὸν χῶρο τοῦ ἀκτίστου οὕτε ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὸν νόμο τῆς

3. Μάρκ. 8,35.

4. Μάρκ. 12,30.

φθιορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ προσφέρεται στὸν Θεὸν ὡς σκεῦος δεκτικὸν τῆς ἀκτιστης χάριτός του, ποὺ ἐλευθερώνει καὶ ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπον. Ή ἐπίσκεψη τῆς χάριτος εἶναι ἔχεινη ποὺ πραγματοποιεῖ τὸν σύνδεσμο καὶ τὴν κοινωνία τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸ ἀκτιστό.

”Ηδη δμως ἡ αὐτοπροσφορὰ τοῦ ἄνθρωπου στὸν Θεὸν ἀπαιτεῖ ἑργάδη προσπάθεια. Δὲν μπορεῖ ὁ κτιστὸς ἄνθρωπος νὰ καταστεῖ κοινωνὸς τοῦ ἀκτιστοῦ, ἀν δὲν ὑπερνικήσει τὶς δεσμεύσεις τῆς κτιστῆς φύσεώς του· ἀν δὲν ἀναλάβει τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν σύναψη τῶν δύο ἀσυνεχῶν ἐπιπέδων, τοῦ κτιστοῦ καὶ τοῦ ἀκτιστοῦ. Καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ γίνεται δυσκολότερη, ὅταν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι παρεμβάλλονται καὶ τὰ πάθη ποὺ διαστρέφουν τὴν τρεπτὴ φύση του.

Συχνὰ λέγεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν κακὸν ἔαυτό του. Καὶ αὐτὸν εἶναι σωστό. Πέρα δμως ἀπὸ αὐτὸν χρειάζεται καὶ κάτι ριζικότερον χρειάζεται νὰ ἀπαρνηθεῖ ὁλόκληρο τὸν ἔαυτό του, γιατὶ ὁλόκληρος εἶναι διασπασμένος καὶ διασκορπισμένος. Στὴν κατάσταση δμως αὐτὴν ἀδυνατεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ αἴτημα τῆς πρώτης ἐντολῆς, νὰ ἀγαπήσει δηλαδὴ τὸν Θεὸν μὲ ὁλόκληρο τὸ εἶναι του.

Ο Χριστὸς εἶπε: «Εἴ τις θέλει ὁπίσω μου ἔλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἔαυτόν»<sup>5</sup>. Ή ἀπάρνηση αὐτὴ ἔχει καθολικὸν χαρακτήρα. Δὲν περιορίζεται σὲ δρισμένες περιοχὲς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἄνθρωπου οὕτε γίνεται

δυνατή μὲ επιμέρους πράξεις και ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ μὲ τὸν καθημερινὸν θάνατό του στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀμεσότητας και μὲ τὴν σταθερὴν προσήγλωσή του στὸν Θεὸν και τὸ θέλημά του. Αὐτὸν ἄλλωστε ὑποδηλώνεται ἐξαρχῆς στὸν Χριστιανὸν μὲ τὸ Βάπτισμα, ποὺ εἶναι ἡ μυστηριακὴ συμμετοχὴ του στὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ βαπτιζόμενος συνθάπτεται μὲ τὸν Χριστό, γιὰ νὰ ζήσει μιὰ καινούργια ζωὴ μαζί του<sup>6</sup>.

Τὸ μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος δὲν περιορίζεται στὴν τέλεσή του, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ταυτόχρονα και πρόγραμμα ζωῆς γιὰ τὸν βαπτιζόμενο. Αὐτὸν σημαίνει ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ πρέπει νὰ εἶναι ζωὴ καθημερινοῦ θανάτου. Χωρὶς τὸν καθημερινὸν θάνατο, ποὺ βιώνεται μὲ τὴν εἰσοδο στὴν στενὴ πύλη και τὴν πορεία στὴν τεθλιψμένη ὁδό<sup>7</sup>, δὲν ὑπάρχει καθημερινὴ καινούργια ζωὴ. «Ἐν τούτῳ ἀφορίζονται», γράφει ὁ ὄσιος Ἰσαὰκ ὁ Σύρος, «οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν λοιπῶν, ἵνα αὐτοὶ μὲν ἐν θλίψεις ζῶσιν, ὁ δε κόσμος ἐν τρυφῇ και ἀναπαύσει λαμπρύνηται»<sup>8</sup>. Και ὁ γέροντας Σωφρόνιος λέει ἐπιγραμματικά: «Εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσει κανεὶς χριστιανικά. Χριστιανικὰ μπορεῖ κανεὶς μόνο νὰ πεθάνει»<sup>9</sup>.

6. Βλ. *Ρωμ.* 6,4.

7. Βλ. *Ματθ.* 7,14.

8. Ἰσαὰκ Σύρου, *Λόγιος* 36, ἔκδ. Ἰω. Σπετσιέρη, *Τοῦ ὄστου Πατρὸς ἡμῶν Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου τὰ εὑρεθέντα ἀσκητικά*, Ἀθῆναι 1895, σ. 159.

9. Ἀρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Οφόμεθα τὸν Θεὸν καθὼς ἐστι*, *Ἐσσεξ Ἀγγλίας* <sup>5</sup>2010, σ. 98.